

ОЦІНКА ТА АНАЛІЗ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Анотація. Проаналізовано основні проблеми оцінки кредитоспроможності позичальників та запропоновано шляхи вдосконалення оцінки та аналізу кредитоспроможності потенційних клієнтів українських комерційних банків.

Аннотация. Проанализированы основные проблемы оценки кредитоспособности заемщиков и предложены пути совершенствования оценки и анализа кредитоспособности потенциальных клиентов украинских коммерческих банков.

Annotation. In the article the basic problems of assessing the creditworthiness of borrowers were analyzed and ways to improve the assessment and analysis of the creditworthiness of potential customers of Ukrainian commercial banks were offered.

Ключові слова: кредитоспроможність позичальника, кредитні операції, сума кредиту, конкурентоспроможність, банківська система.

Аналіз структури активів банківської системи України свідчить про те, що більше третини з них доводиться на кредитний портфель. Кредитні операції банку є провідними серед інших як за прибутковістю, так і за масштабністю розміщення коштів. У нинішніх умовах господарювання українські комерційні банки вимушені працювати в надзвичайних обставинах. Вони опинилися в центрі багатьох суперечливих, кризових і важкопрогнозованих процесів, що відбуваються в економіці, політиці та соціальній сфері. Висока ризикованість банківської діяльності головним чином пов'язана з умовами і результатами діяльності його клієнтів. На сьогоднішній день банки приділяють велику увагу оцінці кредитоспроможності потенційного клієнта, тобто можливості повернути основну суму кредиту в обумовлений час і сплатити відсотки за користування ним.

Дослідженнями питань оцінки кредитоспроможності позичальників займалися такі вітчизняні науковці, як Вознюк М. О., Грудзевич Я. М., Крупський В. М., Ричаківська В. А., Смовженко Т. С., Шемшученко Г. Ю. та ін. Серед російських досліджень з даної проблеми варто відзначити роботи Коцовської Р. Р., Табачука Г. С., Хім'яка В. С. Проте, на погляд автора, проблеми оцінки та аналізу кредитоспроможності позичальників у сучасних економічних умовах вимагають подальших досліджень [1 – 7].

Мета статті – проаналізувати основні проблеми оцінки кредитоспроможності позичальників та запропонувати шляхи вдосконалення оцінки та аналізу кредитоспроможності потенційних клієнтів українських комерційних банків.

Завдання дослідження – розглянути економічну сутність кредитоспроможності позичальників, визначити і порівняти існуючі методики оцінки та аналізу кредитоспроможності позичальників, внести пропозиції щодо заходів стосовно вдосконалення оцінки та аналізу кредитоспроможності потенційних клієнтів українських комерційних банків.

Об'єктом дослідження є процес аналізу кредитного портфеля комерційного банку.

Предметом дослідження є методичне забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальників.

У процесі своєї діяльності банк вступає в контакт з різними типами аудиторій: конкурентами, клієнтами, державою, з якими банк взаємодіє з метою оптимізації прибутку. Для того щоб отримати прибуток, комерційні банки проводять оцінку та аналіз кредитоспроможності своїх потенційних клієнтів.

У вітчизняній і зарубіжній економічній літературі існує багато визначень поняття кредитоспроможності.

Під кредитоспроможністю розуміється такий фінансовий стан підприємства-позичальника, який дає упевненість в ефективному використуванні позикових засобів, здатності і готовності позичальника повернути кредит відповідно до умов кредитної угоди [3].

На думку Смовженко Т. С. та Коцовської Р. Р., кредитоспроможність – це наявність у потенційного позичальника передумов для отримання кредиту і здатність повернути його [2]. У словнику банківської термінології дається таке визначення: кредитоспроможність (creditworthiness) – система умов, що визначають спроможність позичальника залучати позиковий капітал і повертати його в повному обсязі у передбачені терміни [6]. Таким чином, до укладання кредитної угоди фахівець банку повинен ретельно проаналізувати кредитоспроможність потенційного позичальника, тобто його здатність своєчасно повернути позичку, вивчити фактори, які можуть спровокувати її неповернення.

Збереженість основної суми боргу є одним з головних принципів, якого слід дотримуватися при здійсненні банком позичкової операції. Тому оцінка якості потенційного позичальника є одним із важливих етапів процесу кредитування. При цьому особливе значення має встановлення обґрунтованості кредиту. Жодні додаткові заходи захисту не зможуть запобігти кризовій ситуації, якщо позичка у своїй основі не є обґрунтованою [5].

Тож, для того щоб обрати одну з багатьох методик оцінки та аналізу кредитоспроможності потенційних клієнтів українських комерційних банків, яка буде найефективнішою та найдієвішою, необхідно дослідити декілька

Одні банківські аналітики вважають, що основними умовами високої кредитоспроможності позичальників є [5; 7]:

1. Вагомість підприємства. Вона характеризується своєчасністю розрахунків за раніше отриманими кредитами, якістю звітів, що надаються, відповідальністю і компетентністю керівництва.
  2. Можливість підприємства випускати конкурентоспроможну продукцію.
  3. Доходи підприємства. Оцінка прибутку, що одержується банком, пов'язується зі ступенем ризику при кредитуванні підприємства. Банк оцінює розмір одержаного підприємством прибутку з точки зору можливості сплатити банку відсотки при здійсненні нормальної фінансової діяльності.
  4. Сума кредитів. Вивчення здійснюється на основі проведення підприємством заходів з ліквідності балансу, співвідношення між власними і позиченими коштами.
  5. Мета використання одержаних ресурсів.
  6. Погашення кредиту – вивчення здійснюється шляхом аналізу повернення кредиту за рахунок реалізації матеріальних цінностей, надання гарантій і використання заставного права.
  7. Забезпеченість кредиту, тобто вивчення статусу і положення з точки зору прав банку брати в заставу видану позичку активу позичальника, включаючи цінні папери.
- На думку цих аналітиків потрібно визначити та аналізувати тільки два показники: норми прибутку і ліквідності [1; 4].

На думку інших аналітиків, найвагомішими та основними умовами високої кредитоспроможності клієнтів є:

1. Репутація позичальника, яка визначається своєчасністю розрахунків за раніше отриманими кредитами, якістю поданих звітів, відповідальність і компетентність керівництва.
2. Мета використання кредитних ресурсів.
3. Можливість, за необхідності, мобілізувати грошові кошти з різних джерел.
4. Погашення кредиту.
5. Сума кредиту.
6. Стійкий фінансовий стан і здатність виробляти конкурентоспроможну продукцію.
7. Забезпечення кредиту.

Під час аналізу кредитоспроможності дана група аналітиків використовує низку показників, найважливішими з яких, на їх думку, є: коефіцієнти ліквідності, співвідношення залучених і власних коштів, коефіцієнти оборотності кредиторської заборгованості, коефіцієнти оборотності дебіторської заборгованості.

Необхідно звернути увагу на те, що дана група аналітиків приділяє увагу аналізу ринку, де вони оцінюють привабливість продукту, структуру споживачів, структуру постачальників, а також термін діяльності [2; 7].

Слід відзначити, що як група одних, так і група інших аналітиків оцінюють деякі однакові моменти діяльності підприємства, але є й різниця в наведених методиках, тобто в економічній літературі існує багато різних методик оцінки й аналізу кредитоспроможності позичальників, але кожна з них має свої переваги та недоліки.

На думку автора, з розвитком ринкових відносин виникає необхідність принципово нового підходу банків до визначення платоспроможності і кредитоспроможності позичальників. Як було вже зазначено, банківські заклади застосовують безліч різноманітних методик оцінки з певною системою коефіцієнтів. Кожен чинник повинен бути визначений конкретним показником, що досить важливо для банків. Проте додаткові складності у визначенні кредитоспроможності виникають у зв'язку з існуванням таких чинників, які виміряти й оцінити у цифрах неможливо. Це стосується, у першу чергу, морального обличчя та етики позичальника, тобто можна сказати, що кредитоспроможність позичальника є необхідною, але недостатньою умовою кредитування.

Існує так званий ризик опортуністичної поведінки позичальника – неакуратний клієнт може не виконати умови кредитного договору зовсім не через нестійкий фінансовий стан, а через специфічне розуміння питань людської та ділової етики і моралі. При наявності певних побоювань необхідно посилювати юридичні умови договору (санкції, наявність забезпечення у вигляді застави нерухомості та ін.).

Автор вважає, що оцінка кредитоспроможності позичальника є неефективною без моніторингу (супроводу) кредиту. Вітчизняні банки після видачі кредиту про позичальника забувають до моменту, коли настає прострочення за платежами. Між тим, аналіз кредитоспроможності позичальника, за визначенням, носить імовірнісний характер. На момент видачі кредиту банк не знає з повною визначеністю, як буде змінюватися фінансовий стан реципієнта протягом терміну дії кредитного договору. У зв'язку з цим необхідне періодичне відстеження фінансових потоків, доходів і витрат позичальника для оперативного прийняття рішень банком за вже укладеними кредитними договорами.

Слід зазначити, що аналіз кредитоспроможності позичальника повинен проводитися на основі повної та достовірної інформації. Кредитний менеджер зазвичай проводить так званий експрес-аналіз кредитоспроможності позичальника на основі даних зведеної фінансової звітності (баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів) і запитуваної додатково оперативної інформації (наприклад, за динамікою товарних залишків, обсягом продажів у розрізі видів продукції). Так, важливе значення має не тільки поточний рівень показників ліквідності і прибутковості, а й їх динаміка. Отже, банк повинен запитувати у позичальника не тільки останні за часом форми фінансової звітності, а й їх ретроспективу за досить довгий період.

Таким чином, кожен банк розробляє власні критерії та методики оцінки кредитоспроможності позичальника, але вони повинні бути якомога ефективними та дієвими.

Розроблені рекомендації щодо вдосконалення методичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника, що призведе до уникнення ризиків неповернення коштів банкам, тобто банківська система буде стабільно працювати, що забезпечить ефективне функціонування економіки в цілому. Застосування на практиці розроблених заходів у цілому в комерційних банках вплине на збільшення прибутку, а отже, підвищить ефективність діяльності банківської системи.

Таким чином, у статті розглянуто основні проблеми оцінки кредитоспроможності позичальників та сформульовано шляхи вдосконалення оцінки та аналізу кредитоспроможності потенційних клієнтів українських комерційних банків.

Література: 1. Бібліотека економіста. – Режим доступу : <http://library.if.ua/book/89/6252.html>. 2. Кредитування і контроль / Т. С. Смовженко, Р. Р. Коцовська, В. М. Крупський та ін. – Львів : ЛБІ ЦБ, 2008. – 135 с. 3. Наукова бібліотека "Буковина". – Режим доступу : http://buklib.net/component/option,com_jbook/task,view/Itemid,99999999/catid,142/id,4684/. 4. Операції комерційних банків / Р. Коцовська, В. Ричаківська, Г. Табачук та ін. – К. : Алерта ; Львів : ЛБІ ЦБ, 2010. – 500 с. 5. Оцінка кредитоспроможності позичальника [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://studentam.net.ua/content/view/5003/132/>. 6. Словник банківської термінології [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.glossary.org.ua>. 7. Шемшученко Г. Ю. Банківський кредит у системі кредитних відносин / Шемшученко Г. Ю. // Держава і право : зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2010. – Вип. 10. – С. 45–47.